

РОЗВИТОК МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ РИЗИКУ НЕКОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

Євсеєва І. В., к. е. н., доцент
Національний університет харчових технологій

Молочна галузь – одна із провідних галузей аграрного сектора, що визначає продовольчу безпеку держави. У загальному обсязі харчової промисловості її частка стабільно залишається високою і становить приблизно 14%. Перспективи функціонування та розвитку молочної галузі є надзвичайно актуальними, оскільки молочні продукти є цінними та незамінними продуктами харчування.

За даними 2013 року переробку молока в Україні здійснюють 267 підприємств, проте майже 80% ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до великих холдингів [1]. Найбільшими гравцями ринку, зокрема, є «Данон Україна», «Молочний альянс», «Терра Фуд», «Альміра», «Люстдорф», «Вім-Біль-Данн».

Слід відмітити, що більшість молокопереробних підприємств є диверсифікованими, тобто такими, що випускають різну молочну продукцію, і тільки п'ять із них спеціалізуються на випуску конкретної групи молочних продуктів, а саме, – вершків. Нині в Україні відсутні підприємства, які б випускали всі групи молочної продукції одночасно.

На даний час вітчизняні виробники практично повністю забезпечують потребу внутрішнього ринку в молочних продуктах. Молокопереробні підприємства постійно розширюють асортиментний

ряд молочної продукції, вкладають значні кошти в модернізацію виробництва, швидко реагують на зміну кон'юнктури ринку. Щороку вони випускають та пропонують споживачам нові види молочної продукції покращених споживчих властивостей. Структура виробництва основних молочних продуктів вітчизняними підприємствами представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

**Виробництво основних груп молочних продуктів
в Україні, тис. т**

Група молочної продукції	Рік				
	1990	2010	2011	2012	2013
Молоко оброблене рідке	2589	812,4	859	909,3	946,2
Вершки	*	19,5	33	36,3	36,1
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	*	77,8	75,3	78,7	82,8
Кисломолочні продукти	945	476,6	468,9	486,1	517,9
Масло вершкове	441,1	79,2	76,2	88,2	88,7
Спреди та суміші жирові	*	60,7	57,1	53,2	53,1
Сири жирні, включаючи бринзу	184	212,5	179	165,8	168,1
Морозиво	*	114,4	100,6	108,5	114,4
Молоко та вершки сухі	61,1	68,1	53,5	62,8	63,1

Примітка: * - дані відсутні.

Джерело: за даними Держкомстату України [2; 3].

Посилення конкуренції на ринку, брак сировинних та інших ресурсів, намагання збільшити ринкову частку, посилити конкурентні позиції, зменшити собівартість молочної продукції змушує виробників об'єднуватися, створювати холдинги. Даним об'єднанням суттєво легше протистояти в конкурентній боротьбі, успішно функціонувати на ринку, гнучко пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, розширювати ринки збуту продукції тощо.

Прослідковується також тенденція до зміни спрямування потоків сировини та структури виробництва на підприємствах галузі, що пояснюється кількістю та якістю молока-сировини, що надходить на переробку. Враховуючи якість отриманої сировини необхідним є врахування можливостей та перерозподіл її на виготовлення молочної продукції, адже сировина невисокої якості непридатна для виготовлення більшості молочної продукції, або ж може суттєво позначитися на її якісних показниках. Такий стан справ викликаний тим, що основні обсяги виробництва молока та його заготівлі зосереджені в господарствах населення – (близько 80% всього молока-

сировини) і майже 90% господарств утримують по 1-2 корови, що перешкоджає впровадженню новітніх технологій утримання та годівлі тварин, а також їх належному ветеринарному обслуговуванню, а отже, у підсумку – технологічно не дозволяє забезпечити отримання високоякісної молочної продукції [4]. Порушення санітарно-технічних умов виробництва молока, недотримання вимог охолодження молока після доїння, реальна можливість бактеріального забруднення молока, порушення умов його транспортування призводять до погіршення якості сировини, перевищення норм вмісту антибіотиків, рослинних замінників тощо. Все це суттєво впливає на якість готової молочної продукції та її конкурентоспроможність.

Враховуючи ризик ненадійності постачальників, що можуть фальсифікувати молоко-сировину водою, необхідним є внесення норми «точки замерзання», яка сприятиме неможливості цих дій. Також є необхідність більш широкого залучення інвестицій компаній-власників молокопереробних підприємств у виробництво сировини, що дозволить не тільки збільшити обсяги виробництва молока, але і покращити її якісні показники.

Враховуючи, що Україна знаходиться на шляху входження до ЄС, питання конкурентоспроможності вітчизняної продукції набуває особливого значення. Адже європейські стандарти як на заготівлю молока-сировини, так і на готову молочну продукцію, на декілька порядків вище від українських (табл. 2). Якщо вчасно не вжити заходів щодо адаптації вітчизняних вимог до європейських стандартів, то молокопереробна промисловість може стати неконкурентоспроможною. А враховуючи відкриття українського ринку для імпорту продукції інших країн, вітчизняна молочна продукція може не витримати конкуренції з боку іноземних виробників, як за якісними показниками, так і за ціною.

Інший негативний чинник, вплив якого необхідно мінімізувати, – це падіння купівельної спроможності населення. На даний час споживання молочних продуктів значно нижче встановленої фізіологічної норми на одну особу в рік. Так, якщо у 1990 році споживання молочних продуктів в розрахунку на одну особу становило 373,2 кг/рік (у перерахунку на молоко), то у 2013 році – 217,3 кг/рік [2; 5].

Пропонуючи певні заходи щодо покращення діяльності молокопереробних підприємств необхідним є врахування основних галузевих особливостей їх функціонування. Серед них треба виділити такі: продукція є матеріаломісткістю; наявні сезонні коливання надходження сировини; спостерігається залежність від виробників молочної сировини та коливання завантаження виробничих потужностей;

наявна складність технології виробництва; залежність обсягів і якості продукції від кількісних і якісних параметрів сировини та від тривалості її переробки [4, с. 109].

Таблиця 2

Показники якості молока в Україні та ЄС

Україна, ДСТУ 3662-97					Постанова ЄС №853/2004	
Гатунок	Екстра	Вищий	1-й	2-й	S-гатунок	Вищий
Заг. бак. обмінен., тис./с м ³	≤100	≤300	≤500	≤ 3000	≤50	≤ 100
Кількість сомат. клітин, тис./см ³	≤400	≤400	≤600	≤≤800	250-300	≤400
Мас. част сух. речовин, %	≥12,2	≥11,8	≥11,5	≥10,6	≥12,6	≥12,2
t, °С	≤6	≤ 8	≤ 10	≤ 10	≤4	≤ 6
Кислотність, °Т	16-17	16-17	≤ 19	≤ 20	-	-
Група чистоти	I	I	I	II	-	-
Точка замерзання	Не контролюється				-0,52°С (Директива 92/46/ЄЕС)	

Джерело: складено за [2].

Ці особливості свідчать про необхідність впровадження ряду заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а саме:

- створювати власні сировинні бази, що сприятимуть забезпеченню підприємств сировиною високої якості, в необхідній кількості і гарантуватимуть безперебійність виробничих процесів, дадуть можливість виробникам бути незалежними від постачальників молока-сировини (вертикальна інтеграція);

- укладати довготермінові контракти з постачальниками молока-сировини, що базуватимуться на консолідованих зусиллях інвестування коштів у модернізацію молочних комплексів і господарств постачальників, що суттєво покращить якість молока-сировини та дасть можливість досягнути показників європейського рівня;

- забезпечити взаємовигідні умови співпраці з постачальниками молока-сировини за рахунок поєднання зусиль в напрямі створення інтеграційних об'єднань;

- проводити модернізацію матеріально-технічної бази з метою впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, постійно працювати в напрямі знаходження всіх резервів зниження витрат на виробництво продукції;

- постійно відстежувати інформацію про інноваційні продукти та випускати молочну продукцію з покращеними властивостями для забезпечення потреб найвибагливіших споживачів;

- впроваджувати міжнародні системи управління якістю продукції з метою досягнення оптимізації виробничих процесів, недопущення браку продукції, підтвердження її конкурентного рівня;

- виробляти молочну продукцію, яка б відповідала вимогам європейського рівня, що сприяло б отриманню можливостей виходу на зовнішні ринки.

Таким чином, запропоновані заходи сприятимуть ефективному функціонуванню молокопереробних підприємств, забезпечать високий рівень їх конкурентоспроможності та можливість виходу на зовнішні ринки.

Література

1. Основные тенденции рынка молочной промышленности Украины в 2012-2013 годах // FoodUA. Продукты Украины. – 2014. – № 1.

2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Концептуальні засади галузевої паспортизації харчової індустрії України / М.П. Сичевський, О.І. Куць, О.В. Коваленко та ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 264 с.

4. Системне забезпечення конкурентоспроможності підприємств м'ясної і молочної промисловості України: Монографія / Т.Л. Мостенська, О.І. Драган, І.В. Суха / Національний ун-т харчових технологій. – Київ, 2010. – 268 с.

5. Скопенко Н. С. Сучасний стан вітчизняного ринку молока та молочних продуктів / Н. С. Скопенко, А. О. Бовкун // Продукты & ингредиенты. – 2011. – № 4 (79). – С. 36-37; № 5 (80). – С. 48-49.